

Declaration. The Measures of Actions for Teaching Disable People, adopted by World Conference on Teaching Disable People: access and Quality] // Salamanka. Ispaniya, 7-10 iyunia. Kyiv.

8. Claudia, Schlaak. Inklusion im Fremdsprachenunterricht. Umsetzung und Gute-Praxis-Beispiele, Universitätsverlag Potsdam, 22 S. URL <http://pub.ub.uni-potsdam.de/volltexte/2014/7237/> [in German].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Алла Степаненко – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри німецької мови та методики її викладання ЦДПУ ім. В. Винниченка.

Наукові інтереси: проблеми сучасних технологій навчання іноземних мов.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Alla Stepanenko – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of German Language and Methods of Teaching of the CSPU named after V. Vynnychenko.

Scientific interests: problems of modern technologies of foreign languages teaching.

УДК 378.016:811.111

**МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ
ВЖИВАННЯ В УСНОМУ І ПИСЕМНОМУ МОВЛЕННІ
НЕОСОБОВИХ ФОРМ ДІЄСЛОВА**

Тетяна САВЕНКО (Кропивницький, Україна)

e-mail: savenkotv1960@gmail.com

САВЕНКО Тетяна. МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВЖИВАННЯ В УСНОМУ І ПИСЕМНОМУ МОВЛЕННІ НЕОСОБОВИХ ФОРМ ДІЄСЛОВА

У статті розглянуто методику формування й розвитку мовленнєвих граматичних навичок уживання в усному і писемному мовленні герундія та дієприкметника 1. На основі та за принципами комунікативно-орієнтованої методики навчання іношомовного спілкування вказано способи реалізації головної мети навчання – набуття студентами мовних спеціальностей комунікативної компетенції. Запропоновано до розгляду різні види вправ – мовні, умовно-мовленнєві та мовленнєві, які за умови інтенсивного застосування сприяють розвитку лінгвістичної компетенції студентів і є ефективним засобом навчання.

Ключові слова: комунікативно-орієнтоване навчання граматики, розвиток лінгвістичної компетенції, комунікативна компетенція, типологія вправ, неособові форми дієслова, герундій, дієприкметник.

SAVENKO Tatiana. METHODOLOGY OF DEVELOPING THE GRAMMAR COMPETENCE IN USING THE NON-FINITE FORMS OF THE VERB IN ORAL AND WRITTEN SPEECH

The article runs about possible ways of developing students' oral and written grammar skills in using verbals, in particular – gerund and participle 1. Communicative methodology with its differentiating and situational principles is considered as the basic technology of teaching grammar. The author describes different interpretation of teaching the use of verbals, which are presented as ing-forms in the original resources like reference books and manuals, and the one traditionally accepted in our methodology – teaching the use of the gerund, participle 1 and adjective, which are formed by means of adding – ing to the stem of the verb. Such approach to teaching verbals is considered more appropriate as due to their morphological characteristics gerund and participle function in the language differently. The emphasis in the article is made on practical aspect of teaching so some examples of non-communicative and communicative activities for developing linguistic competence are being presented with the consideration of the objectives and their use in the teaching/learning process. Special attention is paid to the activities focusing on rephrasing which is a good means to understand the linguistic system of the language and learn to use different grammar structures to express similar meanings. Another emphasized activities are tests provided to train the use of the verbals and control students' skills. Such activities might be rather efficacious if used systematically and if the students are involved in commenting on the use of the verbals and their morphological characteristics, which seems to be very important for teacher training. The activities are to be provided in accordance with didactic principles – simplicity and consequentiality, which enables students to better understand the grammar structure without focusing on other detail – new vocabulary and other grammar structures and develop skills in using gerund and participle 1.

Key words: communicative language teaching, linguistic competence development, communicative competence, types of activities, verbals, gerund, participle.

Основною метою навчання іношомовного спілкування сучасна методика визначає набуття студентами комунікативної компетенції в різних видах мовленнєвої діяльності – усному і писемному, основою котрих є лінгвістична компетенція. Граматична компетенція поряд з лексичною і фонетичною є необхідним підґрунтям формування зазначених компетенцій. У статті розглянуто шляхи формування й розвитку граматичної мовленнєвої компетенції вживання в усному і писемному мовленні неособових форм дієслова, зокрема герундія та дієприкметника.

Актуальність дослідження зумовлена кількома факторами. По-перше, ці частини мови не мають чіткого відповідника в рідній мові студентів, тому навчання вживання герундія та дієприкметника завжди викликає певні труднощі. По-друге, опанування граматичних структур із цими частинами мови необхідне з професійного погляду, оскільки вчителі англійської мови повинні вміти пояснити особливості їх уживання учням. Ще одним важливим аспектом, на нашу думку, є вміння вживати герундій та дієприкметник для реалізації комунікативного наміру поряд

з іншими структурами англійської мови, які можуть передати те ж саме значення або бути близькими за семантикою до вказаних неособових форм дієслова.

Проблему навчання неособових форм дієслова та підходи до набуття компетенції їх уживання розглянуто в багатьох наукових дослідженнях, найбільшу увагу приділено саме практичному аспекту – розвитку компетенції через застосування спеціально укладених для реалізації цієї мети вправ. Навчальні комплекси *Enterprise Intermediate* [5], *Straightforward Intermediate* [4], *Choices Upper Intermediate* [2] та інші пропонують доволі велику кількість мовних, умовно-мовленнєвих та мовленнєвих вправ, застосування яких у навчальному процесі може бути достатньо ефективним. У цих посібниках, у граматичному довіднику *Practical English Usage* [3] герундій та дієприкметник так само, як і прикметник, представлені як *ing-forms*, тож не наголошено на тому, що герундій та дієприкметник мають дещо різні комунікативні функції, що визначають їхні морфологічні характеристики.

Герундій має іменні та дієслівні характеристики. Іменні характеристики зумовлюють такі його синтаксичні функції: підмет, предикатив, додаток, означення та обставини різного типу. Дієслівні характеристики герундія – можливість функціонування в активному і пасивному станах та вживання після нього додатка.

Синтаксичні функції дієприкметника, які кваліфікують як іменні, – означення, предикатив та обставини різного типу. Дієслівні характеристики – уживання дієприкметника в активному і пасивному стані, що стосується лише дієприкметника 1 (Participle 1). Як і дієслово, дієприкметник вживається з прислівником та може мати додаток.

У статті запропоновано розглянути кілька способів формування граматичної компетенції вживання герундія та дієприкметника саме з урахуванням їхніх морфологічних характеристик, що зумовлює їх уживання в різних синтаксичних функціях для реалізації комунікативного наміру.

Важливим в укладанні комплексу вправ для набуття студентами мовленнєвих навичок уживання герундія та дієприкметника в мовленні є слідування кільком загальнодидактичним принципам, а саме: доступності, послідовності, науковості.

Принцип доступності реалізується в процесі навчання через застосування навчальних матеріалів, які містять зазвичай відомий студентам лексичний і граматичний матеріал, побудовані на розмовній тематиці, у якій студенти мають досвід спілкування рідною мовою. У цьому випадку реалізується також принцип «однієї труднощі», коли увага студентів та їх розумова й мовленнєва діяльність спрямовані саме на опанування певної граматичної структури.

Принцип послідовності реалізується через поступове ускладнення – від елементарних мовних вправ, спрямованих на здобуття студентами автоматизмів, до складніших – умовно-мовленнєвих усних і письмових, націлених на розвиток навичок уживання граматичних структур на основі умовно комунікативних ситуацій, котрі містять чіткі інструкції щодо здійснення студентами мовленнєвих дій. Мовленнєві вправи виконують на етапі вдосконалення навичок, коли студенти не обмежені певними умовами здійснення мовленнєвої діяльності й реалізують власний комунікативний намір, зосереджуючи увагу не на вживанні граматичної структури, а на власне мовленні – передачі інформації (монологічне мовлення), її обміні (інтерактивна діяльність), створенні писемного повідомлення.

У створенні комплексу вправ ми дотримуємося принципів комунікативно-орієнтованого навчання іншомовного спілкування: принципів функціональності, розумово-мовленнєвої активності, ситуативності та індивідуалізації навчання. Дотримання в навчальному процесі цих принципів сприяє реалізації мети навчання – набуття студентами комунікативної компетенції.

Розглянемо кілька видів вправ, які пропонуємо студентам на різних етапах опанування неособовими формами дієслова [1].

Основним завданням, на нашу думку, на початку вивчення герундія і дієприкметника є набуття студентами автоматизмів утворення різних форм зазначених частин мови. У цьому випадку йдеться про герундій та дієприкметник 1, які утворюються додаванням закінчення – **ing** до основи дієслова і можуть мати різні форми – **Common** and **Perfect, Active** and **Passive**. Дієприкметник 2 має незмінну форму й завжди пасивний за значенням. Варто вказати, що вивчення герундія та дієприкметника відбувається не одночасно, їх вивчають окремо, тому опанування різних форм герундія в подальшому полегшує вивчення дієприкметника.

Наприклад, для формування автоматизмів запропоновано вправу із завданням утворити всі можливі форми герундія / дієприкметника й пояснити, від яких дієслів можна утворити активний герундій і пасивний, а від яких можна лише утворити активну форму герундія. Студентам необхідно виконати завдання з опорою на таблицю, яка містить приклади утворення різних форм герундія від перехідних і неперехідних дієслів. Запропоновано два варіанти такої вправи. Перший – *Add the missing forms of the gerund / participle 1*:

	Infinitive		Active	Passive
	listen	Common	listening	
		Perfect		having been listened

Другий варіант – у таблиці подано лише інфінітив, і студенти самостійно утворюють можливі форми герундія / дієприкметника 1.

Коментування своїх мовленнєвих дій сприяє набуттю студентами професійних навичок – пояснення правил утворення та вживання граматичних структур. Це одномовна вправа, за рівнем комунікативності вправи такого типу є мовними й за умови інтенсивного навчання забезпечують формування стійких автоматизмів.

Наступна вправа має таке завдання:

Point out gerunds and comment on their morphological characteristics.

Вправи такого типу укладено з використанням прикладів з автентичних художніх творів англійських та американських письменників. Вправи такого типу допомагають студентам зрозуміти правила вживання герундія / дієприкметника 1, що є, безперечно, основною трудностю опанування зазначених частин мови, навчитися розрізняти їх форми, коли вживається *Common Gerund Active or Passive* та коли вживається *Perfect Gerund Active or Passive*. Найскладнішим для студентів є навчитися визначати випадки вживання *Common and Perfect gerunds*. Для кращого розуміння змісту, студентам можна запропонувати перекласти його українською.

На етапі вивчення синтаксичних функцій герундія пропонують одномовні некомунікативні вправи, націлені на формування автоматизмів уживання приєдників. Наприклад, таке завдання:

Fill in the missing prepositions.

Jemma's colleagues greatly appreciate her skill (in) _____ negotiating with partners.

... he had to be prevented (from) _____ buying things.

Willy was greatly surprised (at) _____ seeing a stranger there.

... so that a man might arrive (without) _____ attracting too much attention.

(In spite of) _____ being very rich Midas wanted more and more riches.

Для розвитку навички вживання герундія / дієприкметника в різних синтаксичних функціях і, відповідно, розвитку вміння виражати думку, пропонують умовно-мовленнєві вправи з таким завданням:

Rephrase the sentences so as to use gerunds (gerundial complexes)/ participle 1 (participial constructions), comment on their morphological characteristics.

Models:

Alex denies that he has ever supposed anything offensive. – Alex denies having ever supposed anything offensive.

In the evening Nelly used to have a walk in the park and her sister was mincing along as a rule. – In the evening Nelly used to have a walk in the park (with) her sister mincing along as a rule.

The youth feared to offend somebody so he kept silent. – For fear of offending somebody the youth kept silent.

Коментування морфологічних характеристик передбачає пояснення форми вжитого герундія / дієприкметника, наявності або відсутності додатка та позначення чи непозначення дієприкметника прислівником, визначення синтаксичної функції герундія / дієприкметника або предикативної конструкції в реченні.

Виконання таких вправ допомагає студентам краще зрозуміти лінгвістичну систему мови й, зокрема, розвивати вміння виражати власні думки різними способами: думка може бути виражена простим поширеним реченням з, наприклад, обставиною причини й та сама думка може бути виражена складнопідрядним реченням з підрядним причини. Таким чином

розвиваються й удосконалюються навички вживання певних граматичних структур, у нашому випадку герундія та дієприкметника І на рівні надфразової або діалогічної єдності, мікроповідомлення та в подальшому – на текстовому рівні.

Контроль рівня сформованості навички вживання герундія / дієприкметника здійснюють завдяки застосуванню тестових завдань, приклад яких наведено в скороченому варіанті.

До контрольного завдання укладено таку інструкцію:

Choose the sentence a), b) or c) which has the same meaning as the initial.

If Simon were not snowed up with work he would join our outing.

a) But for having been snowed up with work Simon would join our outing.

b) Simon was snowed up with work and did not join our outing.

c) But for being snowed up with work Simon would join our outing.

Тестові завдання такого типу можуть бути використані не лише для контролю, а й з практичною метою: розвивати навички розрізнення та вживання активних і пасивних форм герундія / дієприкметника І в *Common and Perfect*.

У цьому випадку студентам пропонують пояснити правила вживання певної форми герундія / дієприкметника І або предикативної конструкції та обґрунтувати свій вибір.

На етапі розвитку й удосконалення навичок уживання цих частин мови студентам пропонують умовно-мовленнєві вправи, які націлені на активізацію вживання вивчених граматичних структур у мовленні.

Розглянемо кілька прикладів таких вправ.

Студенти отримують завдання: відповісти на низку запитань, які обов'язково містять герундій / дієприкметник І і у відповіді має бути вжитий герундій / дієприкметник І у необхідній формі. Завдання може бути таким:

Answer the questions and give more detail to support your answer.

Have you got any experience in teaching young learners? – I have very little experience in teaching young learners. I don't think I can teach children without having acquired good knowledge and professional skills.

Вправу виконують у фронтальному режимі, коли студенти відповідають на запитання та пояснюють свою відповідь. Крім того, студентів долучають до коментування відповідей інших. Варіантом виконання вправи може бути коментування вжитих граматичних конструкцій іншими студентами та виправлення помилок, якщо такі є.

Таке саме завдання може бути запропоновано для виконання в парах з подальшим індивідуальним коментуванням питань і відповідей у монологічній формі на рівні надфразової єдності або мікромонологу. Для виконання мовленнєвих дій у парах студентам пропонують низку заздалегідь підготовлених викладачем або самими студентами запитань.

Crammed story – ще один вид умовно-мовленнєвих вправ, які варто виконувати студентам на етапі розвитку й удосконалення навичок уживання герундія / дієприкметника І. Студенти отримують таке завдання:

Write a crammed story of about 20 sentences focusing on using gerunds/participles and predicative constructions in different forms and in different syntactical functions.

Студентам на вибір пропонують кілька комунікативних ситуацій у межах розмовних тем, виучуваних на заняттях з практики усного і писемного мовлення. Відповідно до завдання, студенти пишуть своє повідомлення (жанр також обирають самостійно – оповідання, розповідь, казка тощо) і презентують його на занятті. Під час презентації кожного повідомлення присутнім студентам дають завдання занотувати граматичні конструкції, ужиті в повідомленні, прокоментувати їх правильність / неправильність, виправити помічені помилки, запропонувати варіанти висловлення тої чи тої думки. Такий вид роботи передбачає самостійну індивідуальну роботу вдома та фронтальну роботу на занятті й дає змогу студентам учитися аналізувати власні повідомлення та повідомлення інших студентів.

Наступним завданням може бути невідповідне висловлювання за запропонованою безпосередньо в ході заняття комунікативною ситуацією, за прочитаним або прослуханим текстом. За рівнем комунікативності це мовленнєва вправа, зміст і структура висловлювання обираються самими студентами.

Наприклад, студентам дають завдання прослухати / прочитати невеличкий текст з теми “*Being a Student*”, у якому йдеться про особливості організації навчального процесу в сучасні школі. Текст “*Cooperative Kids*” [5, с. 121] цікавий не лише за змістом, а й з лінгвістичного погляду – у ньому наявні вивчені граматичні структури в кожному абзаці. До читання й прослуховування тексту студентам запропоновано завдання висловити власне ставлення до прочитаного, у нашому випадку – до організації навчального процесу в сучасній школі. Студенти продукують спонтанні висловлювання на рівні надфразової єдності, зосереджуючись на власному ставленні до отриманої інформації. Для полегшення говоріння студентів, на екран спроектовано своєрідні підказки, наприклад, ключові слова, прийменники та сполучники, які вживають з герундієм та дієприкметником у різних синтаксичних функціях, дозволяють користуватися текстом.

Для здійснення інтеракції та для залучення студентів до обговорення отриманої інформації можна застосувати схеми опори, наприклад:

Express your agreement → give proof or evidence

Express your disagreement → support with another idea

Ask for more detail → Agree/disagree, support with another idea.

Схеми можуть бути різними, і викладач пропонує ті, які б допомогли студентам висловитися в конкретній ситуації за запропонованим завданням. Застосування таких опор та їх зміст залежить, у першу чергу, від практичної мети навчання на кожному конкретному етапі.

У статті ми розглянули можливі підходи до навчання граматики, навели деякі види вправ, які застосовують у навчанні вживання герундія та дієприкметника, а також їхні варіанти. Запропонована методика роботи з неособовими формами дієслова націлена на розвиток лінгвістичної компетенції, відповідно й комунікативної компетенції, апробована на заняттях з практичної граматики англійської мови зі студентами другого курсу факультету іноземних мов Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, і постійно вдосконалюється.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Савенко Т. В. *English Grammar*. Навчальний посібник / Т. В. Савенко. – Кропивницький : ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2017. – 180 с.
2. Michael Harris, Anna Sikorzynska. *Choices*. Upper Intermediate Students' Book./ M. Harris, A. Sikorzynska. – Pearson Education Limited, 2016. – 136 p.
3. Michael Swan. *Practical English Usage*. / M. Swan. – Oxford. Oxford University Press, 1995. – 654 p.
4. Philip Kerr, Ceri Jones. *Straightforward*. Intermediate Student's Book, / P. Kerr, C. Jones. – MAXMILLAN, 2014. – 168 p.
5. Virginia Evans, Jenny Dooley. *Enterprise Intermediate*. Course Book./V/ Evans, J. Dooley. – Express Publishing, 2012 – 200 p.

REFERENCES

1. Savenko, T.V. (2017). *English Grammar*. Kropyvnytsky.
2. Harris, Michael, Sikorzynska, Anna. (2016). *Choices*. Upper Intermediate Students' Book./ M. Harris, A. Sikorzynska. Pearson Education Limited. [in English].
3. Swan, Michael. (1995). *Practical English Usage*. Oxford. Oxford University Press. [in English].
4. Kerr, Philip, Jones, Ceri. (2014). *Straightforward*. Intermediate Student's Book. MAXMILLAN.
5. Evans, Virginia, Dooley, Jenny. (2012). *Enterprise Intermediate*. Course Book. Express Publishing.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тетяна Савенко – старший викладач кафедри англійської мови та методики її викладання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: комунікативно орієнтоване навчання граматики, навчання говорінню студентів мовного факультету на початковому етапі;

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Tatiana Savenko – senior teacher of the English Language and Methodology Department at the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian state pedagogical University.

Scientific interests: methodology of teaching grammar, speaking skills development.